

Oulujoen koskenlaskun onneton päätös (Muistojen kirja Muhokselta 1999, Karppinen V. P. & M. Kesäniemi)

Oululaisseurueen kohtalokas ilta

Keskiviikkoiltana elokuun 2. päivänä vuonna 1944 kahdesta retkeilijöitä täynnä olevasta matkailuveneestä toinen pirstoutui Pyhäkosken voimalaitoksen luona kosken yli olevaan vaijeriin. Kuusi veneessä ollutta sai surmansa koskessa. Pelastuneita oli neljätoista, heidän joukossaan perämies. Järkyttävästi päättynyt koskenlasku, jonka vertaista Oulujoen koskenlaskun historiassa saa turhaan etsiä, tuli huviretkeläjäseurueen osaksi.

Kellon käydessä kymmentä lähti mainittuna iltana Sotkajärven Ojalanojalta kaksi Suomen Matkailijayhdistyksen koskivenettä Pyhäkosken laskuun. Veneet oli tilannut eräs oululainen seurue ja niitä ohjasivat valantehneet koskenlaskijat Ilkka Vähäoja ja Yrjö Merilä, minkä lisäksi molemmissa veneissä oli kummassakin soutaja. Retkeilijöitä oli molemmissa veneissä 18, lottia ja sotilashenkilöitä.

Matka sujui onnellisesti aina Leppiniemeen saakka, mutta veneitten saavuttua noin 30 metriä riippusillasta ylävirtaan suuntasi Vähäojan ohjaama vene kulkunsa liian lähelle pohjoista rantaa, missä se sivuutettuaan joen äkkimutkan törmäsi suoraan päin rakenteilla olevan voimalaitoksen patolaitteita suojaavan puomin sinkkistä kiinnitysvaijeria, joka sillä kohdalla oli ainoastaan noin 30 senttiä veden pinnan yläpuolella. Veneen nopeus oli noin 20 km tunnissa ja paino 1000 kg, joten se kevytrakenteisena ja sutjakkana ei kyennyt kestäväseen tärähdyksen ankaraa voimaa, vaan vene repesi poikki etuhankaimen kohdalta.

Yhtenä mylläkkänä syöksyivät tällöin ihmiset ja veneen pirstaleet kuohuihin, eikä monikaan huomannut tarttua istuimilla olleisiin pelastustyynyihin kesken kaameata kamppailuaan. Ainoastaan kolme veneessä olijoista säilytti malttinsa sikäli, että pyrkivät uimaan kohti läheistä rantaa, virran viedessä muut mukanaan. Uittotöiden ollessa parhaillaan käsillä oli virrassa jokunen tukki, jollaisiin muutamat takertuivat pysytellen niiden varassa pinnalla.

Paikalle hälytettiin apua heti kun onnettomuus oli rannalta käsin havaittu, hälytettiin paikalle apua mm. läheisestä sairaalasta sotilaita ja vartiostoa noin 60 henkeä sekä lisäksi paikkakuntalaisia, jotka hajaantuivat pitkin pohjoista rantaa sekä onnettomuuspaikasta parin kilometrin päässä olevalle Montanlammelle.

Täällä työnnettiin vesille kahdeksan venettä, joihin pelastettiin kuusi virran suvantopaikkaan kuljettamaa henkilöä, jotka kaikki vaikean matkansa jälkeen olivat koko lailla heikossa kunnossa.

Kaksi veneessä mukana olleista oli pelastustyöryhmien avulla päässyt vajaan kilometrin päästä sillasta olevalle saarelle, minkä lisäksi kuusi henkeä oli saatu ylös pitkin kosken rantaan.

Pelastuneet ja kadoksiin jääneet

Luutnantti Erkki Santalahti, lottat Hanna Hulkkonen, sairaanhoitajat Toini Ontero, rouva Sarenius, vääpeli Viljo Valo, alikerhanjoittajat Tauno Eloranta ja Eerikäinen, korpraalit Riitahaara ja Reino Ketopaikka, sotamiehet Lauri Kaarakainen, Sarenius ja Onni Ihamäki, perämies Ilkka Vähöjoja ja soutaja Teuvo Ristiniemi vietiin kiireesti sairaalaan saamaan tarvittavaa hoitoa. Kuka kykeni, vietiin lisäksi saunakylpyyn.

Kersantti Kaarlo Henrik Nurro, alikersantti Eino Emil Järvelin, korpraali Eino Fredrik Kuusisto, lottat Sylvi Niemi, Alma Ikonen ja Anna Poutiainen katosivat kosken kuohuihin. Naaraustoimia jatkettiin läpi yön, mutta tuloksetta.

Leppiniemen matkailumajan hoitaja rouva Emmy von Schantz kertoo

Majassa oli joukko sairaalan henkilökuntaa illastamassa ja kuuntelemassa uutisia, kun pari riippusillalla seisonutta konttorineitosta alkoi huutaa: "Vene kaatui, vene kaatui", ja kaikki ryntäsivät ulos. Mitään venettä ei tähän aikaan enää osattu odottaa, sillä viimeinen

Matkailijayhdistyksen vene lähtee tavallisesti laskumatkalle viimeistään kahdeksan tienoilla illalla. Kyseessä olevan seurueen auto oli kuitenkin matkalla Oulusta Ojalanojalle joutunut epäkuuntoon, joten he joutuivat matkalle näin myöhään.

Ravintolassa olleet juoksivat sillan yli ja edelleen joen pohjoisrantaan pitkin alemmaksi rientääkseen avuksi veteen sortuneille. Edelleen oli matkailumajasta tiedotettu keskukseseen, joka vuorostaan hälyytti apuväkeä Pohjolan Poikakodista ja sen yhteydessä olevasta sairaalasta.

Pelastuneet kertovat

Illayöstä oli majaan tullut yksi onnettomuuden uhreista, nimittäin luutnantti Erkki Santalahti, joka uiden oli lähtenyt pyrkimään kohti rantaan. Kuinka pitkälle virta oli hänet vienyt, hän ei osannut sanoa, mutta hän oli kuitenkin verraten hyvissä voimissa huolimatta siitä, että oli saanut ponnistella virrassa kaikki varusteet, mm. mantteli ja saappaat yllään.

Alikersantti Eerikäinen oli huomattavasti heikommassa tilassa. Molemmat kertoivat olleen tavattoman vaikeata päästä maihin jyrkkien rantojen vuoksi. Muiden kohtalosta he eivät tieneet mitään.

Vaijerissa pirstoutuneen veneen matkaaaja vääpeli Viljo Valo oli ollut veneen keulapuolella ja ensimmäisenä huomannut vaaran, matalalla roikkuvan kohtalokkaan vaijerin. Nuori soutajapoika oli sen myös huomannut ja rynnännyt hätään. Hänen aikomuksensa oli tarttua vaijeriin ja nostaa sitä päästääkseen veneen sen alitse, mutta kovassa vauhdissa siitä ei tullut mitään. Sitten tuntui peloittava jysäys, vene näytti nousevan pystyyn ja samassa se katkesi kuin korppu soutajan kohdalta.

Vääpeli Valo kertoi: ”Sitten on kaikki mielessäni kaaosmaisena humuna. Huppuroin vedessä, sain kiinni veneen hylystä ja tunsin hetken pyöriväni sen alla parin lotan kanssa. Seuraavaksi muistan, että huomasin tulleet pelastetuksi johonkin veneeseen neljän miehen ja erään naisen seurassa Montanlammella, kolmisen kilometrin päässä tapahtumapaikalta. Vettä olin vetänyt sisääni. Pelastumiseni oli ihme, kun olin niin kauan tajuttomana.”

Lottien ei onnistunut pelastua. Vääpeli Valo mainitsi olleensa ensi kertaa Pyhäkoskea laskemassa.

Perässä laskeneen veneen perämies Yrjö Merilä kertoo

Seurueen hallussa ollut toinen vene pääsi onnellisesti laskemaan Montanlammelle saakka, vaikkakin siinä olleet joutuivat hirvittävän draaman silminnäkijöiksi. Tätä venettä ohjasi perämies Yrjö Merilä, joka kertoi, että hän on kaiken ikänsä laskenut koskia, pikkupoikia soutanut ja varttuneempina kaikkiaan 21 vuoden ajan toiminut perämiehenä. Näinä vuosina ei hänen muistaakseen ollut mitään onnettomuutta sattunut Pyhäkoskella.

Vene, jota Merilä ohjasi, oli tullut 300 metriä jäljempänä kuin toinen. Mutkan kohdalla oli perämies huomannut vaijereiden olevan uhkaavan alhaalla ja siitä syystä ohjannut lähemmäksi toista rantaa.

Onnettomuudesta hän ei tällöin vielä tiennyt mitään. Vasta lähemmäksi tultuaan hän huomasi sellaisen tapahtuneen. Kun veneen matkustajat huomasivat tovereittensa kamppailevan vedessä, valtasi heidän luonnollisesti tavaton kauhistus. He hypähtivät pystyyn ja liikehtivät niin varomattomasti, että omakin vene oli vaarassa. Tällöin oli perämiehen ruvettava tiukaksi saadakseen ihmiset hiljaisiksi. Veneen sivuuttaessa muutamia onnettomia, heitettiin näille pelastustyynyjä ja näkyivät jotkut saavankin sellaisen kiinni.

Perämies Merilän saatua matkustajat onnellisesti Montanlampeen hän laski heidät maihin ja riensi itse takaisin kosken alapuolelle, jonne näytti muitakin veneitä vähän myöhemmin kiiruhtavan.

Täältä saatiin kaikkiin kuusi henkilöä pelastetuksi.

Miksi vaijerit olivat niin alhaalla

Suomen Matkailijayhdistyksen asiamies, opettaja Yrjö Fonseliuksen mukaan vesi joessa oli huomattavasti laskenut ja samalla veden paine puomia vastaan pienentynyt. Näin ollen täytyi vaijereiden painua matalammalle kuin tavallista. Hämärällä ei hänen mielestään ollut ratkaisevaa osuutta asiassa.

Murheellinen loppusointu

Tapahtuma teki masentavan vaikutuksen paikkakuntalaisiin, jotka yöllä joukoissa liikkuvat pitkin kosken rantaa onnettomuuspaikalla. Tuskin monikaan sai unta sinä yönä.

Tähän päättyi Oulujoen koskiveneliikenne. Seuraavalle kesälle eivät viranomaiset enää antaneet lupaa, koska myös Pyhäkosken voimalaitostyöt olivat siinä vaiheessa, ettei liikennettä katsottu enää voitavan harjoittaa.